

УДК 159.9

Бочелюк В.Й.¹, Павлюченко Ю.О.²

¹ д-р психол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. СНЗ-1111м НУ «Запорізька політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ХІД ДОСЛІДЖЕННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ В УМОВАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Експериментальне дослідження щодо вивчення проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями зору в умовах спеціалізованого загальноосвітнього закладу здійснювалося з 2021р. по 2022 р. і було проведено в 5 етапів: підготовчий, констатувальний, формувальний, узагальнюючий та корегувальний.

На підготовчому етапі дослідження був організований навчальний експеримент на базі Комунального закладу «Орієнтир» м. Запоріжжя. Метою експерименту визначено:

1. Експериментальну перевірку результативності методики психолого-педагогічного супроводу дитини в умовах спеціалізованого загальноосвітнього закладу, що робить можливим розглянути спеціалізований загальноосвітній заклад як педагогічну систему соціалізації дітей з особливими освітніми потребами при застосуванні відповідних інноваційних технологій.

2. Обґрунтування та апробування комплексу єдності педагогічної, фізичної, медичної, соціальної реабілітації, що забезпечує умови для відновлення здоров'я, розвитку соціальних компетентностей, професійного самовизначення та сприяє ефективній соціалізації дітей з порушеннями зору в соціум.

Відповідно до мети нами було поставлено низку завдань, що були реалізовані на підготовчому (1-5 завдання) і на формуальному (6-9 завдання) етапах дисертаційного дослідження, зокрема такі:

1. Розробити модель «Спеціалізований загальноосвітній заклад як педагогічна система соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» за

рахунок розвитку шкільної системи у взаємодії з усіма ланками освітнього процесу.

2. Формувати професійну компетентність колективу закладу для проведення експерименту.

3. Розробити критерії і показники щодо виявлення рівнів розвитку навчально-практичної діяльності та соціалізації дітей з порушеннями зору. Організувати вивчення учнів, залучених до участі в дослідно-експериментальній роботі на підготовчому етапі.

4. Здійснити анкетування педагогів та батьків на предмет виявлення проблем соціалізації дітей.

5. Розробити та апробувати методику соціально-педагогічного супроводу учнів з порушеннями зору на основі вивчення їх особливостей і можливостей.

6. Запровадити роботу соціально-психологічної служби з метою зосередження уваги педагогів і батьків на сучасному науковому розумінні процесів компенсації і корекції з метою формування навичок соціальної адаптації у учнів з порушеннями зору.

В експерименті, на підготовчому етапі, взяли участь: 19 учнів з порушеннями зору, з гостротою зору до 0,05 на оці, що краще бачить з корекцією оптичними засобами, яких було розподілено на контрольну та експериментальну групи.

Реалізація другого та третього завдання передбачала розробку критеріїв і показників щодо виявлення рівнів розвитку навчально-практичної діяльності та соціалізації дітей з порушеннями зору, організацію вивчення учнів, залучених до участі в дослідно-експериментальній роботі на підготовчому етапі.

Відповідно, нами було розроблено критерії і показники навчально-практичної діяльності, як провідної, що є засобом успішної соціалізації учнів зазначеної категорії та критерії і показники їх соціалізації. Відповідно до обраних показників було підібрано діагностичні інструментарій.

Вивчення рівнів розвитку навичок навчально-практичної діяльності учнів з порушеннями зору відбувалося з трьома критеріями та показниками до них:

1-й критерій – вивчення рівнів сформованості навичок самообслуговування. Оцінювання відбувалося за шкалами Т.Овчиннікової. Оцінка результатів проводиться за п'ятибальною системою, у якій найвищий бал (5 балів) ставиться, якщо дитина виконує завдання найкращим способом, середній (3 бали), – якщо є помірні труднощі, і нижчий (1 бал), – якщо завдання виконується найгіршим чином. Усього в методиці виділяють 36 шкал, об'єднаних в 13 блоків.

2-й критерій – вивчення рівнів розвитку загально трудових навичок за показниками сформованості просторових уявлень, довільної уваги, сенсорно-моторної координації та дрібної моторики рук (діагностичні методики «Будиночок», «Візерунки», «Копіювання слова» Н.Гуткіної).

Діагностична методика «Будиночок», Н.Гуткіної. Дитина отримувала завдання змалювати малюнок, що зображує будиночок, окремі деталі якого складені з елементів прописних букв. Завдання дозволяє виявити уміння дитини орієнтуватися під час своєї роботи на зразок, уміння точно скопіювати його. Дитина може звертатися до зразка протягом усього часу виконання завдання. Час виконання завдання не обмежується.

Діагностична методика «Візерунки», Н.Гуткіної була спрямована на вивчення уваги, уміння діяти за правилом, самоконтролю, просторового орієнтування, дрібної моторики. Дитина отримує завдання перемалювати графічний узор, що є на зразку, і самостійно продовжити його до кінця рядка. під час виконання завдання оцінюються точність копіювання зразка і правильність подальшого відтворення узору.

«Копіювання слова» – дитині пропонується скопіювати прописні літери за зразком. Завдання пред'являє вимоги до дрібної моторики руки.

3-й критерій – вивчення рівнів сформованості загально навчальних навичок за показниками розумового розвитку, процесів сприйняття й пізнання, об'єму короткочасної зорової пам'яті, переключання й розподілу уваги, обсягу знань уявлень про навколишній світ і розвиток мовлення, мотиваційно-потребової сфери (діагностичні методики «Вивчення розумового розвитку» А.Біне-Т.Сімона, «Упізнавання фігур», «Простав значки», метод бесіди, методика вивчення «внутрішньої позиції школяра» Л.Божович).

Вивчення розумового розвитку А.Біне-Т.Сімона (Варіант Л.Термена). Тест вивчення розумового віку дитини використовується для респондентів від 3 до 15 років. Методика складається з батареї 78 тестів. На кожен вік підібрано по 6 тестів. За результатами кожного субтесту ставляться оцінки (+ або -), які встановлюється відповідно вказівкам до кожного тесту.

Для дослідження процесів сприйняття й пізнання, об'єму короткочасної зорової пам'яті використовується методика «Упізнавання фігур».

Дитині пред'являється аркуш паперу із зображеннями фігур і дається завдання уважно розглянути фігури. Потім дитина отримує інший аркуш паперу, на якому вона по пам'яті повинна знайти фігури, які були на першому малюнку.

«Простав значки». «Тестове завдання цієї методики призначене для оцінки переключання й розподілу уваги дитини. Перед початком виконання завдання дитині показують зображення й пояснюють, як з ним працювати. Ця

робота полягає в тому, щоб в кожному з квадратиків, трикутників, кіл чи ромбів проставити той знак, який заданий вгорі на зразку (галочку, риску, плюс, крапку)».

Сформованість «внутрішньої позиції школяра» (за Л.І.Божович), а також розвиток мотиваційно-потребової сфери виявляється у вільній бесіді з використанням опитувальника Л.І.Божович і Н.І.Гуткіної.

Питання, на які мусить відповісти дитина:

1. «Ти хочеш ходити до школи? Чому?»
2. «Ти любиш, коли тобі читають книжки?»
3. «Ти сама (сам) просиш, щоб тобі почитали книжку?»
4. «Які в тебе улюблені книжки?»
5. «Роботу, що у тебе не виходить, ти намагаєшся виконати або кинути?»
6. «Тобі подобаються шкільні приналежності?»
7. «Якщо тобі дозволять вдома користуватися шкільними приладами, а в школу дозволять не ходити, чи влаштує це тебе? Чому?»
8. «Якщо зараз ти із хлопцями будеш грати в школу, то ким би ти хотів бути: учнем або вчителем? Чому?»
9. «У грі в школу що б тобі хотілося: щоб довше був урок або перерва? Чому?» Л.І.Божович і Н.І.Гуткіної.

У ході бесіди можна визначити наявність у дитини пізнавальної та навчальної мотивації, а також культурний рівень середовища, в якому вона росте.

Таким чином, були підібрані такі методики, що дозволяють визначити рівні сформованості основних показників навчально-практичної діяльності дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору.